

Νικόλαος Α. Παύλου
Δρ Θεολογίας, Ιστορικός ΜΑ, PostDoc
Συντονιστής ΕΕ

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΕ ΝΕΕΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ (Αχιλλίου Πόλις, 2/2019, σσ. 273-283)

Το μάθημα των Θρησκευτικών είναι ενταγμένο στο νεοελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από την ίδρυσή του (βλ. για παράδειγμα *Εφημερίς της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος, φ. 11, Εν Ναυπλίω, 3 Μαρτίου 1834*). Μέσω της διδασκαλίας του οι μαθητές αποκτούν γνώσεις και δεξιότητες. Αποσκοπεί και αυτό, όπως όλα τα μαθήματα του ωρολογίου προγράμματος των σχολείων μας, στη δημιουργία ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων.

Οι τρόποι διδασκαλίας του μαθήματος έχουν απασχολήσει παιδαγωγούς, θεολόγους και ιστορικούς της εκπαίδευσης. Είναι χαρακτηριστική η παρακάτω πρόταση του λόγιου του 19^{ου} αι. Ιωάννη Πανταζίδη, που αναδεικνύει το διαχρονικό ενδιαφέρον για ένα θρησκευτικό μάθημα που θα αγγίζει τα ενδιαφέροντα της σχολικής τάξης και θα προσεγγίζει τα θέματα που θα περιλαμβάνει με τρόπο προσιτό και ευχάριστο στους μαθητές:

«Αλλ' ίνα αποβή η διδασκαλία της ιεράς ιστορίας ωφέλιμος εις την ιστορικήν διδασκαλίαν, πρέπει να διδάσκηται καθ' α ήδη είπομεν πραγματευόμενοι περί την διδασκαλίαν των ιερών (σελ. 71.εξ.): να μη αποστηθίζονται τα διδασκόμενα κατά λέξιν εκ του βιβλίου, αλλά να διδάσκονται ζωηρώς, να μανθάνωνται εις ορθήν, αλλά παιδικήν φράσιν ούτως, ώστε να εννοώσιν οι μαθηταί και να φαντάζονται ζωηρώς τα δρώντα πρόσωπα...» (Πανταζίδης 1889).

Ειδικά τα τελευταία χρόνια οι σχετικές προτάσεις είναι συνεχείς, πρωτοποριακές και αναδεικνύουν το ενδιαφέρον των θεολόγων, αλλά και της σχολικής κοινότητας για την επικαιροποίηση του λόγου με τον οποίο θα προσφέρεται το μάθημα, και των καλών πρακτικών που θα χρησιμοποιήσει ώστε να αναδειχτούν οι πτυχές των διδακτικών του αγαθών και να γίνουν προσιτές σε όλα τα παιδιά.

Οι καλές πρακτικές στην εκπαίδευση βοηθούν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, δημιουργούν κλίμα επικοινωνίας και ομαδικής εργασίας, προτρέποντας τους μαθητές να μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν (Tomlinson, C. 2003). Είναι στρατηγικές μαθησιακής διαδικασίας που βασίζονται σε βέλτιστα πρότυπα τα οποία έχουν δοκιμαστεί στην σχολική πράξη, και έχουν αποδείξει την αξία της προσφοράς τους. Ως στόχο έχουν να γίνει ο μαθητής το επίκεντρο της διδασκαλίας, να μπορεί να αυτενεργεί και να συνεργάζεται με τα υπόλοιπα μέλη της τάξης του και της σχολικής κοινότητας (Zemelman & Daniels & Hyde 1998).

Για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κύρια χαρακτηριστικά που καθιστούν μια πρακτική «καλή» είναι (Μπαλούρδος & Φρονίμου 2011):

- α) η καινοτομία, δηλ. η πρόταση νέων δημιουργικών λύσεων που να είναι σύμφωνες με ρεαλιστικές πολιτικές
- β) η αποτελεσματικότητα
- γ) η βιωσιμότητα, (να έχουν διάρκεια τα αποτελέσματά της)
- δ) οι δυνατότητες αναπαραγωγής κάτω από ίδιες συνθήκες,

ε) οι δυνατότητες μεταφοράς και αξιοποίησης σε διαφορετικά περιβάλλοντα, από νέους χρήστες που θέλουν να τις υιοθετήσουν.

Με βάση τα παραπάνω για να θεωρηθεί μία μαθησιακή πρακτική πρότυπο και να είναι «καλή», ώστε να χρησιμοποιηθεί στα Θρησκευτικά, στοχεύοντας να κινήσει το ενδιαφέρον των μαθητών, και να τους οδηγήσει στο ποθητό αποτέλεσμα να βρίσκουν οι ίδιοι δηλαδή τρόπους ερμηνείας και εφαρμογής της γνώσης (:«να μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν»), ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν τα διδακτικά αγαθά και να γίνονται μέτοχοί της (OECD, 2018), θα πρέπει να είναι καινοτόμος, διαθεματική, να συγχρονίζεται με τις υπόλοιπες δραστηριότητες των μαθητών (καινοτόμες δράσεις, προγράμματα ανταλλαγής κοκ), να γίνεται ευχάριστα δεκτή από την τάξη για να είναι αποτελεσματική, να είναι βιώσιμη, να μπορούν οι εκπαιδευτικοί θεολόγοι να την αναπαράγουν, χωρίς να υπάρχουν περιορισμοί από τις δυνατότητες και το περιβάλλον του σχολείου. Με άλλα λόγια οι καλές πρακτικές έχουν ως στόχο να βοηθήσουν στη δημιουργία μιας σύγχρονης διδασκαλίας, εναρμονισμένης στις ανάγκες των μαθητών.

Βέβαια, όπως είναι γνωστό τα πάντα κρίνονται εκ του αποτελέσματος. Για να γίνει ορθή αξιολόγηση χρειάζεται οπωσδήποτε ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Εντούτοις, η αντίδραση των μαθητών αναδεικνύει την ποιότητα μιας πρακτικής. Οπότε οι καλύτεροι αξιολογητές για την αποδοχή της είναι τα παιδιά στα οποία απευθύνεται το διδακτικό αγαθό.

Καινοτομία στην εκπαίδευση, για να γίνει λόγος για μία βασική παράμετρο των καλών πρακτικών, είναι κάθε νέα ιδέα, φιλοσοφία ή μέθοδος που εισηγείται την αλλαγή σε στάσεις και πρακτικές του επίσημου και του κρυφού αναλυτικού προγράμματος (Κουλουμπαρίτση 2006) με στόχο τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Χωρίς αμφιβολία η χρήση της προϋποθέτει ότι ο εκπαιδευτικός που θα την εφαρμόσει διατρέχει τον κίνδυνο να μη γίνει αποδεκτή η προσπάθειά του, να αντιμετωπίσει τη δυσπιστία και εντέλει να θεωρηθεί ακόμη και «γραφικός» από όποιους έχουν συνηθίσει σε παραδοσιακούς και γραφειοκρατικούς τρόπους μάθησης (Fullan M. & Hargreaves A. 1988).

Η καινοτομία θεωρείται σε μεγάλο ποσοστό ότι συνδέεται με τη χρήση των ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας). Η χρήση του υπολογιστή δημιουργεί νέες συνθήκες μάθησης, κάνει το μάθημα περισσότερο ευχάριστο, και ενθαρρύνει τη δημιουργία δραστηριοτήτων που συνδέονται με την καλύτερη κατανόηση της γνώσης (Βαβουράκη 2006). Όμως είναι βασικό να διευκρινιστεί ότι οι ΤΠΕ είναι μέσον για σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις, ενισχύοντας έτσι την παροχή των μαθησιακών αγαθών (Bocconi, Kamylyis & Punie, 2012, Sharples et al., 2015), ενώ καινοτομία είναι ευρύτερη έννοια που συνδέεται με πρωτοποριακές πρακτικές όπως η ανεστραμμένη τάξη (flipped classroom), η κινητή μάθηση (mobile learning), η παιχνιδιοποίηση (gamification), Μαζικά Ανοιχτά Ψηφιακά Μαθήματα (MOOCs) κοκ (Κυριακώδη & Τζιμογιάννης 2015).

Τα τελευταία χρόνια καταβάλλονται προσπάθειες από θεολόγους εκπαιδευτικούς να συνδέσουν τη δουλειά στην τάξη με την καινοτομία. Έχουν λοιπόν δει το φως της δημοσιότητας εργασίες για τη χρήση ηλεκτρονικών επιτραπέζιων παιχνιδιών στη διδασκαλία του θρησκευτικού μαθήματος (Αλμπανάκη 2018), για τη σύζευξη της ρομποτικής με το θρησκευτικό γραμματισμό (Παύλου 2015), για τις θεραπευτικές διαστάσεις των Θρησκευτικών (Παύλου 2016) κα . Ενώ στο Τμήμα Θεολογίας του ΑΠΘ διδάσκεται το μάθημα «Διδακτική του Μαθήματος των Θρησκευτικών και ΤΠΕ» (Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας).

Η αποτελεσματικότητα μιας καλής πρακτικής σημαίνει ότι αυτή έχει συμβάλει στη διαδικασία μάθησης και έχει κατορθώσει να κινήσει το ενδιαφέρον όλης της τάξης, έδωσε ίσες ευκαιρίες μάθησης σε όλους τους μαθητές της, και ο ρόλος του εκπαιδευτικού ήταν καίριος και συνεπής, αφού έχει κατορθώσει να εμφυσήσει το ενδιαφέρον για τα στοιχεία της, ανεξάρτητα από τις κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο του κάθε παιδιού (Murphy, 1992).

Πιο συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτικός θεολόγος που θα κάνει διάχυση αποτελεσματικών καλών πρακτικών στη σχολική τάξη, σίγουρα διακρίνεται σε γενικές γραμμές από τη διδακτική μεθοδολογία και το στυλ επικοινωνίας που χρησιμοποιεί. Διαφορετικά, δύσκολα –ενδεχομένως-

η τάξη θα δεχτεί διαφορετικές προτάσεις προσέγγισης του γνωστικού αντικειμένου, ή μπορεί να θεωρήσει την καλή πρακτική ως κάτι «εξωτικό». Σε αυτή την περίπτωση ο στόχος διδασκαλίας δε θα επιτευχθεί, και οι προσεγγίσεις που θα επιχειρηθούν δε θα βοηθήσει στην διαδικασία της μάθησης (Παμουκτσόγλου 2001).

Η βιωσιμότητα μιας καλής πρακτικής στο μάθημα των Θρησκευτικών εξαρτάται από την αποδοχή που θα έχει από τους μαθητές, από τα στοιχεία που θα περιλαμβάνει αλλά και τον τρόπο με τον οποίο θα παρουσιαστεί. Σίγουρα η τρίτη διαπίστωση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τις υπόλοιπες. Γιατί, η καλή παρουσίαση θα βοηθήσει να αναδειχτούν όλα τα στοιχεία της καλής πρακτικής και να παραμείνει ως εμπειρία μάθησης στους μαθητές.

Τέλος, οι δυνατότητες αναπαραγωγής της καλής πρακτικής καθώς και οι δυνατότητες μεταφοράς και αξιοποίησης σε διαφορετικά περιβάλλοντα από νέους χρήστες είναι στοιχεία που τη βοηθούν να διαχωριστεί από άλλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Την καθιστούν διαχρονική, που μπορεί να έχει ουσιαστική παρέμβαση στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Όσα ειπώθηκαν παραπάνω, με έμφαση όπως είναι φυσικό στην καινοτομία, είναι στοιχεία που θα βοηθήσουν να αναδειχτεί η καλή πρακτική στο θρησκευτικό μάθημα. Πρέπει να τα λάβει υπόψη του ο διδάσκων αν θέλει να έχει επιτυχία η προσπάθειά του.

Στη συνέχεια θα γίνει προσπάθεια να παρουσιαστούν καλές πρακτικές, στα πλαίσια διδασκαλίας των Θρησκευτικών. Αυτές είναι η Αντεστραμμένη διδασκαλία (Flipped Classroom και Flipped Teaching), η Κινητή μάθηση και η διδασκαλία με τη χρήση της Ρομποτικής, ώστε να αποδειχτεί ότι τα Θρησκευτικά μπορούν να διδαχτούν με τις πλέον σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας.

Η αντεστραμμένη διδασκαλία είναι μία σχετικά νέα μέθοδος διδακτικού σχεδιασμού, που έχει ως βασικό χαρακτηριστικό της την αντιστροφή του παραδοσιακού τρόπου προσφοράς των διδακτικών αγαθών (Κανδρούδη & Μπράτιτσης 2013). Όπως είναι γνωστό, σύμφωνα με τη γνωστή πορεία της διδασκαλίας, στο σχολείο γίνονταν η παράδοση και η επεξεργασία του μαθήματος, ενώ, κατά κανόνα, δίνονταν ασκήσεις τις οποίες οι μαθητές για εμπέδωση έπρεπε να τις λύσουν στο σπίτι. Στην αντεστραμμένη διδασκαλία αντιστρέφεται η παραπάνω «φυσιολογική» πρακτική, και ο μαθητής στο σπίτι, συνήθως με ολιγόλεπτα βίντεο, γνωρίζει τα διδακτικά αγαθά και στο σχολείο σε συνεργασία με τους συμμαθητές του κάνει την επεξεργασία τους μέσω δραστηριοτήτων, ασκήσεων και πρακτικών εμπέδωσης (Lage et al., 2000).

Βάση της μεθόδου είναι η διαπίστωση ότι οι μαθητές ως «ψηφιακοί ιθαγενείς» (digital natives, ο όρος από Prensky 2001) είναι εξοικειωμένοι με τις ψηφιακές τεχνολογίες και μπορούν να τις χειρίζονται με απίστευτη –για τα δεδομένα των ενήλικων- ευκολία, ενώ η πρόσβαση σε συσκευές που μπορούν να μεταδώσουν σχετικό υλικό είναι προσιτές και μπορούν να αποκτηθούν με ένα υποφερτό κόστος.

Το βασικό πλεονέκτημα της αντεστραμμένης διδασκαλίας είναι ότι ο μαθητής έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει το προσφερόμενο υλικό όσες φορές επιθυμεί, ενώ ο ρόλος του εκπαιδευτικού παραμένει κομβικός και αναντικατάστατος, αφού είναι αυτός που επιλέγει και ενδεχομένως παράγει το διδακτικό υλικό, δημιουργεί τις ομάδες επεξεργασίας του, εμπνέει, λύνει απορίες και δίνει συμβουλές. Έχει δηλαδή έναν ρόλο κατεξοχήν ενεργητικό, που δεν περιορίζεται μόνο στη διάλεξη. Πρωταγωνιστές όμως είναι οι μαθητές αφού η γνώση γίνεται κατεξοχήν δική τους υπόθεση, θα την επεξεργαστούν ομαδικά και θα φροντίσουν, μέσω των δραστηριοτήτων, να μάθουν τρόπους για να την κάνουν κτήμα τους με βασικό μέσον τη συνεργασία όλων των μελών της σχολικής τάξης. Οπότε η μέθοδος δεν καταργεί σε καμία περίπτωση τον εκπαιδευτικό, αλλά δημιουργεί τις προϋποθέσεις ποιοτικής διδασκαλίας. Όπως έχει τονιστεί είναι μία μορφή μεικτής μάθησης (Κανδρούδη & Μπράτιτσης 2013).

Βέβαια το ερώτημα για το θεολόγο εκπαιδευτικό είναι πως θα μπορούσε να εφαρμοστεί στο θρησκευτικό μάθημα η αντεστραμμένη διδασκαλία, και ποια αποτελέσματα μπορεί να έχει. Παράλληλα, η ένσταση επικεντρώνεται στο γεγονός ότι ο μαθητής έχει πλέον εργασία για το σπίτι, ενώ στόχος είναι να «κρατάει» την απόλυτη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου του, και όλες οι διδακτικές διαδικασίες να ολοκληρώνονται στο σχολείο. Η απάντηση σε αυτό είναι ότι μπορεί να αφιερώνεται ένα τέταρτο από τη διδακτική ώρα για την παρακολούθηση των σχετικών βίντεο (που πρέπει να είναι περιεκτικά και να μην έχουν μεγάλη διάρκεια), και η υπόλοιπη μισή ώρα να αφορά τις δραστηριότητες μάθησης. Εννοείται ότι τα βίντεο θα είναι στη διάθεση των μαθητών, ενδεχομένως μέσω της επίσημης ιστοσελίδας του σχολείου, προτού αρχίσει η επεξεργασία της διδακτικής ενότητας, ώστε να υπάρχει η ευχέρεια παρακολούθησής τους, όποτε το επιθυμούν.

Η κινητή μάθηση (mobile learning) βασίζεται στη χρήση φορητών ηλεκτρονικών ασύρματων συσκευών επικοινωνίας. Ο χρήστης τους, βασιζόμενος στην αλματώδη ανάπτυξη του διαδικτύου τις αξιοποιεί χωρίς να είναι απαραίτητο να βρίσκεται σε προκαθορισμένο σημείο και σε χρόνο που αυτός επιλέγει (Sharples, Taylor & Vanoula, 2010). Μπορεί δηλαδή να διδαχτεί ακόμη και σε «νεκρές» στιγμές (επιβάτης σε μέσο μαζικής μεταφοράς, κατά την αναμονή κοκ) για να μπορέσει να εμπλουτίσει τις γνώσεις του, να εμβαθύνει σε ζητήματα που σχετίζονται με την εκπαίδευσή του, να αποκτήσει καινούρια μαθησιακά ενδιαφέροντα.

Οι μαθητές σήμερα, όπως τονίστηκε, είναι εξοικειωμένοι με τις κινητές ηλεκτρονικές συσκευές (κινητά τηλέφωνα, laptop, notebooks, tablets) και μπορούν να διαχειρίζονται το υλικό που παρέχουν με μεγάλη ευκολία. Με τις οδηγίες του διδάσκοντα μπορούν να τις αξιοποιήσουν και να γίνουν συμ-μέτοχοι στη γνώση και όχι παθητικοί δέκτες.

Δε χωράει αμφιβολία ότι και οι ενστάσεις για αυτή τη μορφή διδασκαλίας είναι πολλές. Η κυριότερη σίγουρα αφορά τον ουσιαστικό ρόλο του διδάσκοντα. Πρέπει λοιπόν εδώ να τονιστεί ότι ο εκπαιδευτικός οφείλει να ανακαλύπτει συνεχώς καινούριους τρόπους παροχής των διδακτικών αγαθών, που να είναι συνδεδεμένοι με τα ενδιαφέροντα των παιδιών και να μη μένει προσκολλημένος σε μεθόδους που σήμερα δε βοηθούν στην ανακάλυψη της γνώσης, όπως για παράδειγμα η δασκαλοκεντρική. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι ο σχεδιασμός του δε θα περιλαμβάνει παραδοσιακά στοιχεία. Είναι απαραίτητο όμως αυτά να συνδέονται με τις σύγχρονες τάσεις και ανάγκες, ώστε να είναι λειτουργικά.

Βεβαίως για να μπορέσει να χρησιμοποιήσει ως μέσον διδασκαλίας την κινητή μάθηση είναι απαραίτητο ο ίδιος να είναι άριστος γνώστης των ΤΠΕ, να μπορεί να παρακολουθεί τις εξελίξεις το χώρο της τεχνολογίας και να κατανοεί ότι όλοι οι μαθητές του δεν έχουν τον απαιτούμενο ηλεκτρονικό (και όχι μόνο) γραμματισμό, που θα τους κάνει ικανούς να διαχωρίζουν την ωφέλιμη από τη βλαβερή γνώση και το απαραίτητο από το περιττό. Ο ρόλος του δηλαδή είναι καθοριστικός και στην κινητή μάθηση, όπως άλλωστε και σε κάθε πτυχή της σχολικής καθημερινότητας.

Η κινητή μάθηση αποτελεί πρόκληση και για το θεολόγο εκπαιδευτικό που θα κληθεί να διδάξει θρησκευτικά με τρόπο σύγχρονο και ευχάριστο στους μαθητές του, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για την απόκτηση της γνώσης και το μετασχηματισμό της σε εμπειρία που θα βοηθήσει τους μαθητές να γίνουν ολοκληρωμένες προσωπικότητες.

Η Ρομποτική είναι εργαλείο που θα κάνει εποπτικότερη τη διδασκαλία, θα βοηθήσει τους διδάσκοντες να αναδείξουν ποικίλες πτυχές του διδακτικού αγαθού και θα κάνουν ευχάριστο το μάθημά τους. Βεβαίως απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι εκπαιδευτικοί, ανεξάρτητα από

ειδικότητα, να πληροφορηθούν για τα πλεονεκτήματα που θα έχει η διδασκαλία τους από τη χρήση της ρομποτικής, να έχουν γίνει τα απαραίτητα σεμινάρια, να διαθέτει το σχολείο το κατάλληλο εργαστήριο που θα λειτουργεί παράλληλα ή στην αίθουσα πληροφορικής, αφού η ρομποτική αποτελεί μέρος των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (Κόμης, 2004). Για το θεολόγο εκπαιδευτικό το βασικό ζήτημα είναι πως μπορεί η ρομποτική να αποτελέσει μέσον προσφοράς των διδακτικών αγαθών του θρησκευτικού μαθήματος και ποια θα είναι η «χρησιμότητα» για τους μαθητές από τη χρήση των εφαρμογών της. Άλλωστε μπορεί να υπάρξουν και εστάσεις, και να θεωρηθεί ότι είναι μία περιττή ενασχόληση, που θα είναι εις βάρος του χρόνου που απαιτείται για την παροχή του θρησκευτικού γραμματισμού.

Ειδικά η χρήση του ρομπότ σε ένα μάθημα Θρησκευτικών του Λυκείου που είναι γεμάτο με έννοιες, απόψεις, παρουσιάσεις θεωριών/ αντιλήψεων και επεξηγήσεις να αποτελεί μία δύσκολη υπόθεση για το διδάσκοντα που πρέπει να ανακαλύψει τρόπους ένταξής του στη μαθησιακή διαδικασία. Πάντως και σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης είναι ένα ενδιαφέρον εποπτικό μέσον που βοηθάει να αναδειχτούν και να επικαιροποιηθούν πτυχές του μαθήματος, κεντρίζοντας το ενδιαφέρον των μαθητών

Σε κάθε περίπτωση ο διδάσκων μπορεί να χρησιμοποιήσει το ρομπότ για να υπογραμμίσει τα κύρια σημεία της διδασκαλίας και να επικεντρώσει το ενδιαφέρον της τάξης σε επισημάνσεις που θεωρεί ότι παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Το ρομπότ μπορεί να εντοπίζει σημαντικούς σταθμούς, να επεξηγεί όρους, έννοιες κοκ, κάνοντας έτσι ενδιαφέρουσα την παρουσίαση του διδακτικού αντικειμένου, ενώ μπορεί να βοηθήσει και στον εντοπισμό των σημαντικών σταθμών μιας θρησκευτικής προσωπικότητας (Παύλου 2015).

Είναι βέβαιο ότι η παρέμβαση ενός ρομπότ στην εκπαιδευτική διαδικασία αναμφίβολα κεντρίζει το ενδιαφέρον των μαθητών που το θεωρούν ένα καινοφανές εποπτικό μέσον. Βέβαια ούτε το διδάσκοντα μπορεί να υποκαταστήσει, ούτε διδακτικά μέσα που ενδεχομένως να έχουν έναν ουσιαστικότερο ρόλο στην παράδοση των νέων αντικειμένων του θρησκευτικού μαθήματος.

Ταυτόχρονα απαιτεί τον προγραμματισμό του ρομπότ, έξοδα για την αγορά του ειδικού μουςαμά που ενδεχομένως να μην είναι δυνατό να καλυφτούν από τη σχολική επιτροπή κοκ.

Αυτά όμως δε σημαίνουν ότι δεν πρέπει να γίνει η προσπάθεια, και ότι δε μπορεί να αξιοποιηθεί η ρομποτική από τον εκπαιδευτικό που επιθυμεί να μεταδώσει γνώσεις και βιώματα με τρόπους που θα είναι αρκετά ενδιαφέροντες για τους μαθητές. Φροντίζοντας να μη θεωρηθεί η ρομποτική ένα «ξεχωριστό» προϊόν –χωρίς πραγματική παρέμβαση στη σχολική πραγματικότητα -που κάποια στιγμή μπορεί να φανεί ακόμη και ανιαρό. Είναι λοιπόν στο χέρι του καθηγητή θεολόγου να μη συμβεί αυτό

Στη συνέχεια θα δοθεί επί τροχάδην ένα δείγμα διδασκαλίας ενότητας του θρησκευτικού μαθήματος με τη χρήση της Ρομποτικής, ώστε να αναδειχτεί το «πως» της διδασκαλίας (Παύλου 2015). Προέρχεται από τη ΔΕ 1.2 του Φακέλου μαθήματος της Β' Λυκείου που επικεντρώνεται στη Δημιουργία.

Ο καθηγητής μπορεί να χρησιμοποιήσει το ρομπότ σε ρόλο παρουσιαστή κύριων σημείων του μαθήματος. Το προγραμματίζει δηλαδή να τα εντοπίσει και να «μιλήσει» για αυτά. Η διαδρομή είναι η εξής:

1° κύριο σημείο. Η αφήγηση του βιβλίου της Γενέσεως για τη δημιουργία

1° βήμα: Ο διδάσκων χρησιμοποιεί ένα πρόγραμμα παρουσίασης στο οποίο περιέχονται οι παλαιδιαθητικοί στίχοι για τη δημιουργία.

2ο βήμα: Το ρομπότ παρουσιάζει τα δημιουργήματα και ο διδάσκων δίνει τις επεξηγήσεις.

2° κύριο σημείο. Συνθέσεις και αντιθέσεις στο ζήτημα της δημιουργίας. Επιστήμη και θρησκεία

1ο βήμα: Η «μεγάλη έκρηξη». Ο διδάσκων δημιουργεί αφίσα της «μεγάλης έκρηξης». Το ρομπότ κινείται σε αυτή. Έχει προγραμματιστεί να κάνει στάσεις σε κομβικά σημεία, για να ενεργοποιηθεί η προσοχή των μαθητών.

2° βήμα: Ο διδάσκων παρουσιάζει ταυτόχρονα τη «μεγάλη έκρηξη». Συζήτηση στην τάξη με θέμα: Η Ορθοδοξία και η σχέση της με την επιστήμη.

Ο στόχος όλων αυτών που ειπώθηκαν είναι να αποδειχτεί ότι το θρησκευτικό μάθημα μπορεί να χρησιμοποιήσει όλες τις νέες μεθόδους διδασκαλίας με βασικά στοιχεία των οποίων είναι εξοικειωμένοι οι μαθητές των σχολείων μας. Τα Θρησκευτικά είναι ένα σύγχρονο μάθημα με περιεχόμενο απαραίτητο για την ερμηνεία του κόσμου που θα ζήσουν οι μαθητές και αργότερα πολίτες. Είναι αναγκαίο όμως να δοθεί με σύγχρονο τρόπο και κατά τη διδασκαλία του να αξιοποιηθούν καλές πρακτικές που ενεργοποιούν την σχολική τάξη, τη μαθαίνουν να σκέπτεται και τη βοηθούν να μαθαίνει πώς να μαθαίνει. Οι καθηγητές του μαθήματος έχουν σημαντικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια, αφού, όπως οι διευθυντές της ορχήστρας, κατευθύνουν αυτή την προσπάθεια. Απαραίτητος στο έργο τους είναι ο λόγος του Μεγάλου Βασιλείου που προτρέπει να χρησιμοποιούνται τα ωφέλιμα: «Καὶ καθάπερ τῆς ῥόδωνιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα» (Μεγάλου Βασιλείου, Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων 4,49).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσσες

- Bocconi, S., Kamylyis, P., & Punie, Y. (2012). "Innovating Learning: Key Elements for Developing Creative Classrooms in Europe". eLearning Papers, No 30
- Fullan M. & Hargreaves A. (1988). *What's worth fighting for in your school?* Buckingham: Open University Press
- Lage, M., Platt, G., & Treglia, M. (2000). «Inverting the Classroom: A Gateway to Creating an Inclusive Learning Environment». *Journal of Economic Education*, 31 (1), 30-43.
- Murphy, J. (1992). "Effective schools: Legacy and future directions". Στο D. Reynolds and P. Cuttance (Eds), *School Effectiveness, Research, policy and practice*. London: Cassel
- OECD (2018), *Teaching for the Future : Effective Classroom Practices to Transform Education*, Paris: OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264293243-en>
- Sharples, M., Taylor, J., & Vavoula, G. (2010). "A theory of learning for the mobile age: Learning through conversation and exploration across contexts". In B. Bachmair (Ed.), *Medienbildung in neuen Kulturräumen: Die deutschsprachige und britische Diskussion* (87–99). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Tomlinson, C. (2003). *Differentiation in Practice: A Resource Guide for Differentiating Curriculum*. Alexandria, VA: ASCD.
- Zemelman, S., Daniels, H., & Hyde, A. (1998). *Best Practice: New Standards for Teaching and Learning in America's Schools 2nd Edition*. Portsmouth, NH: Heinemann

Ελληνόγλωσσες

- Αλμπανάκη Ξαυθή (2018). "Συμβολή στη θεωρία και πράξη της χριστιανικής αγωγής στο πλαίσιο της Θρησκευτικής Εκπαίδευσης: Ο διδακτικός μετασχηματισμός των περιοδίων του Απ. Παύλου με τη χρήση των επιτραπέζιων ηλεκτρονικών παιχνιδιών". Στο «εκπ@ιδευτικός κύκλος» 3, 91-106
- Βαβουράκη Α. (2006). Εκπαιδευτική καινοτομία και αξιοποίηση των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην εκπαίδευση. ; Στο Γ. Μπαγάκης (επιμ),

Εκπαιδευτικές αλλαγές, η παρέμβαση του εκπαιδευτικού και του σχολείου, Αθήνα: Μεταίχμιο 389-397

- Κανδρούδη Μαρίνα - Θαρρενός Μπράτιτσης (2013). «Η Αντεστραμμένη Διδασκαλία ως συνεργατική προσέγγιση μάθησης: Βιβλιογραφική επισκόπηση». Στο Α. Λαδιάς, Α. Μικρόπουλος, Χ. Παναγιωτακόπουλος, Φ. Παρασκευά, Π. Πιντέλας, Π. Πολίτης, Σ. Ρετάλης, Δ. Σάμψων, Ν. Φαχαντίδης, Α. Χαλκίδης (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Ένταξη των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης ΤΠΕ στην Εκπαίδευση (ΕΤΠΕ), Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πειραιάς, 10-12 Μαΐου 2013*
- Κόμης, Β. (2004), *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των ΤΠΕ*, Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών
- Κουλουμπαρίτση, Α. (2006). «“Εκπαιδευτική αλλαγή και συνέχεια” :Νομοθετική επιταγή ή θεσμοθετημένη επιλογή»; Στο Γ. Μπαγάκης (επιμ), *Εκπαιδευτικές αλλαγές, η παρέμβαση του εκπαιδευτικού και του σχολείου*, Αθήνα: Μεταίχμιο 66-73.
- Κυριακώδη Δέσποινα , Τζιμογιάννης Αθανάσιος (2015). «Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Μελέτη των βραβευμένων έργων της δράσης “Θεσμός Αριστείας και Ανάδειξη Καλών Πρακτικών”». Στο *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 8(3), 123-151, 2015
- Παμουκτσόγλου, Α. (2001). «Αποτελεσματικό σχολείο: Χαρακτηριστικά και αντιλήψεις σε μια προσπάθεια αξιολόγησής του». *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 5, 81-90.
- Πανταζίδου Ι. (1889). *Γυμνασιακή παιδαγωγική : Προς χρήση των τε φοιτητών της φιλολογίας και πάντων εν γένει των διδασκάλων της μέσης εκπαίδευσως*. Αθήνα: Εκ του τυπογραφείου των καταστημάτων Ανέστη Κωνσταντινίδη
- Παύλου Νικόλαος (2015). «“Εγώ το ρομπότ διδάσκω Θρησκευτικά”». Η σύζευξη ρομποτικής και θρησκευτικού γραμματισμού», στο *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την προώθηση της εκπαιδευτικής καινοτομίας. Πρακτικά Συνεδρίου. – Τόμος Α. Εισηγήσεις-Βιντεοεισηγήσεις (Μέρος Ι)*, Λάρισα, 764-769
- Παύλου Νικόλαος (2016). «Οι θεραπευτικές διαστάσεις των Θρησκευτικών: Περιπτώσεις αντιμετώπισης της σχολικής βίας (bullying) μέσω της διδασκαλίας του μαθήματος», στο *2ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την προώθηση της εκπαιδευτικής καινοτομίας. Πρακτικά Συνεδρίου Τόμος Α – Εισηγήσεις Βιντεοεισηγήσεις (Μέρος Ι)*, Λάρισα, 882-886.